Het Italië-gevoel van Stefania Marzo

In het centrum van Brussel, op een steenworp van de Grote Markt en het imposante beursgebouw, ontmoeten we Stefania Marzo in haar knus ingerichte appartement, vier hoog. Deze romaniste met Italiaanse wortels, afgestudeerd in 1998, behaalde eerder dit jaar haar doctoraat met een studie over het Italiaans dat in Limburg gesproken wordt. Bij een kop Italiaanse mokkakoffie doet ze het verhaal van haar laatste vijf levensjaren die volledig in het teken stonden van haar magnum opus.

Het jaar waarin u uw doctoraat heeft behaald, werd zowel de zestigste verjaardag van het migratieakkoord tussen België en Italië (23 juni 1946) gevierd als de trieste vijftigste verjaardag van de mijnramp van Marcinelle (8 augustus 1956), waarbij 136 Italiaanse mijnwerkers het leven lieten. Toeval?
"Het feit dat ik dit jaar mijn doctoraat verdedigd heb, was eerder toevallig. Door omstandigheden heb ik immers mijn doctoraat een jaar later afgewerkt dan aanvankelijk de bedoeling was. Het is natuurlijk wel zo dat de Italiaanse gemeenschap in Limburg heel wat aandacht gekregen heeft door die verjaardagen. De verdediging van mijn doctoraat in juni viel daar perfect mee samen. Hoewel mijn doctoraat een taalstudie was van het Italiaans in twee Limburgse gemeenschappen, ben ik blij dat ik dit jaar een heel klein beetje heb bijgedragen tot de herdenking van die belangrijke gebeurtenissen binnen de migratiegeschiedenis van Italië."

Stefania Marzo (30) behaalde dit jaar haar doctoraat met een studie over het Italiaans dat in Limburg gesproken wordt.

Wat was de scoop van uw doctoraat?
"Mijn doctoraat bestudeert het Italiaans van de tweede of derde generaties Italianen in Limburg. Zij zijn volledig ingeburgerd, de meesten van hen spreken thuis zelfs Nederlands. In twee cités – wijken die destijds speciaal voor de mijnwerkers gebouwd zijn – heb ik veldwerk gedaan en mensen ondervraagd. Die cités waren Lindeman in Heusden-Zolder en Zwartberg in Genk. In hun taalgebruik zocht ik naar varianten die typisch zijn voor de Italiaanse gemeenschappen in Limburg.
Wat heel sterk opviel, is dat het Italiaans heel sterk kan verschillen naar gelang van de gemeenschap. Daarbij speelt niet zozeer de regionale afkomst van de Italianen mee, maar wel de gemeenschap en het sociale netwerk waartoe ze hier behoren. In Lindeman bijvoorbeeld, wonen bijna uitsluitend Italianen en de gemeenschap is veeleer 'gesloten'. Zo zijn drie op vier horecazaken in Lindeman eigendom van Italianen, en bouwen de Italianen er hun sociale leven hoofdzakelijk met elkaar op. De jongere generaties hebben er ook nog veel contact met de oudere. In deze gemeenschap heb ik heel sterke, dialectale invloeden vastgesteld. De kenmerken van het dialect waren typisch Romeins en centraal-Italiaans, wat in eerste instantie vreemd leek voor tweede of derde generaties Italianen hier in België.
De andere cité die ik bestudeerd heb, Zwartberg in Genk, is meer een 'open' Italiaanse gemeenschap. Het is een grote wijk waar naast Italianen ook heel wat Turken en Noord-Afrikanen wonen. De Italianen wonen er ook veel meer verspreid. Een gevolg daarvan is dat de jongere generaties zich voor hun sociale leven sterker richten op andere delen van de stad. Het Italiaans in Zwartberg is zodoende veel minder markant, de taal staat er immers bloot aan alle gebruikelijke evolutiefactoren, zonder uitgesproken dialectisering."

U hebt zelf Italiaanse wortels. Was dat een voordeel bij het afnemen van de interviews?
"Omdat ik van een Limburgse, Italiaanse gemeenschap afkomstig ben, wist ik perfect waar ik de verschillende gemeenschappen kon vinden. Ik stond zo ook dichter bij de mensen die ik interviewde. Een bijkomend voordeel daarvan was dat ik wist welke thema's een Italiaan in België nauw aan het hart liggen, waardoor mijn interviews eigenlijk eerder ontspannen gesprekken waren. Het veldonderzoek was heel intensief. Tijdens de week werkte ik op de faculteit of thuis en meestal ging ik in de weekends naar Limburg om de interviews te doen. Zo heb ik heel wat heen- en weergereisd. Het totale onderzoek heeft zowat anderhalf jaar geduurd, waarna alles natuurlijk nog getranscribeerd moest worden. Uiteindelijk heb ik de gegevens van een vijftigtal mensen kunnen verzamelen en met behulp van speciale software analyseren."

Was u zelf één van die vijftig mensen? Wat voor Italiaans spreekt u?
"Mijn Italiaans is sterk beïnvloed door mijn romaanse studies. Toen ik mensen interviewde, herkende ik wel sommige aspecten van hoe ik vroeger praatte. Een voorbeeld is de *conjuntivo* die ik bijna niet gebruikte voor ik mijn studies Italiaans aanvatte. Tijdens vakanties in Italië was ik altijd *La Belga* en lachten de Italianen met mijn gekke accent, maar ik had er nooit bij stilgestaan dat ik een andere, misschien wel 'vereenvoudigde' variant sprak."

Hoezeer heeft uw leven de afgelopen vijf jaar in het teken gestaan van uw doctoraat?
"Mijn leven stond volledig in het teken van mijn doctoraat en dit werd nog versterkt door het type onderzoek dat ik deed. Ik wilde bijvoorbeeld mijn veldwerk zo goed en zo snel mogelijk verrichten. Tijdens de weekends deed ik de opnames omdat de mensen dan beschikbaar zijn, overdag was ik uiteraard ook bezig met mijn doctoraat. Bovendien ging ik regelmatig

naar activiteiten van de Italiaanse gemeenschappen die ik bestudeerde om er beter ingeburgerd te raken. Bij mensen die taalkundige fenomenen bestuderen, is het niet uitzonderlijk dat ze op den duur niet meer kunnen luisteren naar conversaties zonder spontaan te gaan analyseren. Bij mij was dat niet anders. Mijn neven en nichten wilden bij wijze van spreken niet meer met me spreken, omdat ik altijd luisterde naar hun uitspraak en ze af en toe vroeg om iets te herhalen om een fenomeen goed te kunnen capteren.
De redactieperiode van mijn doctoraat was behoorlijk vermoeiend: je bent 's avonds uitgeput van je de gehele dag te concentreren voor je pc-scherm. Het was in die periode ook heel moeilijk om afstand te nemen van mijn doctoraat, zelfs tijdens ontspanningsmomenten. Je hebt immers de neiging alles wat je ziet te associëren met je doctoraat of om spontaan te gaan nadenken over argumentatieproblemen."

U hebt uw doctoraat afgewerkt, u bent net dertig geworden. Is dit het beruchte Grote Zwarte Gat?
"Ik ben dertig geworden een paar weken voor het behalen van mijn doctoraat, te midden dus van een heel stressvolle periode. Het zet je natuurlijk wel even aan het denken. Na mijn doctoraat viel er een pak van mijn schouders en toen heb ik vakantie genomen en de draad opgenomen van een heel aantal zaken die door mijn doctoraat op de achtergrond geraakt waren. Ik schreef immers niet volgens een vast dagschema en zat 's avonds vaak aan mijn bureau. Zo heb ik ballet, dat ik al jaren beoefende, en dansen in het algemeen even laten schieten. In september ben ik opnieuw begonnen, wat niet evident was na één jaar aan mijn bureau gezeten te hebben. Ik heb verleden jaar ook geen enkel boek gelezen, of beter gezegd uitgelezen, wat nochtans één van mijn hobby's is. Wat ik verleden jaar veel deed om de stress weg te nemen, was lopen in de parken van Brussel. Vroeger beschouwde ik dat altijd als een saaie sport voor mensen die graag alleen sporten, maar het bracht me ongelooflijk tot rust. Ik loop nu nog steeds, hoewel mijn hart altijd meest gaat naar de danserij.
Professioneel doe ik nu een postdoc voor een jaar, wat neerkomt op artikels publiceren over mijn doctoraat en over eventuele lacunes erin. Je bent verplicht heel snel publicaties te schrijven om aan nieuwe rondes postdoc te mogen deelnemen. Het is dus opnieuw een hectisch gegeven."

Als ombudsvrouw had u steeds een heel goede band met de studenten. U geeft dit jaar ook sociolinguïstiek. Wat betekent lesgeven voor u?
"Ik heb nooit enkel willen een doctoraat schrijven, omdat ik heel graag lesgaf. Dat was trouwens ook het eerste doel bij het aanvatten van mijn studies Romaanse. Lesgeven aan romanisten is heel leuk, het geeft veel voldoening én het zijn fijne vakken. Samen met mijn onderzoek is het een ideale combinatie, door de grote vrijheid waarover je beschikt. Je bent ook niet gebonden aan een al te strakke tijdsindeling. Anderzijds zijn je perspectieven eerder onzeker aan de universiteit en je moet leren omgaan met die onzekerheid. Momenteel doe ik een postdoc, maar ik heb geen idee waar ik volgend jaar zal werken."

U bent half Italiaans, half Belgisch. Als Italië tegen België moet voetballen of AC Milaan tegen Anderlecht, voor wie supportert u dan?
"Om eerlijk te zijn: ik zou nooit voor België kunnen supporteren. Ik ben totaal geen voetbalkenner en weet nog steeds niet wanneer iemand buitenspel staat, maar ik supporter altijd voor Italië als de *Squadra Azzurra* speelt. Dat is trouwens typisch voor Italo-Belgen."

U woont in het hartje van Brussel. Bent u een stadsmens?
"Na mijn studies heb ik een jaar in Milaan gewoond via een beurs die ik gekregen had. Dat is me toen heel erg bevallen. Toen ik terugkwam naar België wou ik absoluut opnieuw in een stad wonen. Leuven was niet onmiddellijk een optie, omdat ik niet wilde wonen én werken in dezelfde stad, ik had afstand nodig. Ik heb toen voor Brussel gekozen omwille van de grote diversiteit die je er op alle vlakken aantreft."

Wat is uw favoriete boek?
"Ik heb altijd heel veel in het Frans gelezen, sowieso door Romaanse natuurlijk, maar ik deed dat ook gewoon heel graag. Vooral de literatuur uit de achttiende eeuw vind ik nog altijd fantastisch. Het eerste boek uit die periode dat ik gelezen heb was destijds *Liaisons dangereuses*, over hoe complex de menselijke relaties zijn en de mogelijke gevolgen daarvan. Het is nog steeds één van mijn favoriete boeken."

Slotvraag: wat is uw levensmotto?
"Een motto of uitspraak waaraan ik mezelf vaak heb opgetrokken het voorbije jaar, is een zin uit de opera *Rinaldo* van Händel: *coglier la palma del nostro ardor*. De volledige strofe zegt: *Sarà il contento dopo gran stento coglier la palma del nostro ardor …* en duidt op het gevoel van voldoening wanneer je de vruchten plukt van een grote inspanning.
Ik leerde de tekst van deze opera beter kennen dankzij een collega – Alexander Loengarov – die vorig jaar ook zijn doctoraat heeft afgewerkt. Die uitspraak gaf ons moed op zware momenten. Het is een beetje mijn levensmotto geworden, want het drukt uit hoe je je voelt op een moment dat je zou willen afhaken maar tegelijkertijd ook weet dat je niet mag. Doorzettingsvermogen, moed en wil om door te bijten zijn op zulke momenten je enige houvast; hetzelfde gebeurt bij het dansen en het lopen …"

Dominique Soetaert

De 10 woorden van Stefania Marzo:

1. Ardore
2. Béjart
3. Boeken
4. Brel
5. Dans
6. Dubbel
7. Lumières
8. Taal
9. Verscheidenheid
10. Zee